

Asia: VN/30737/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausunto

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Aluehallintovirastot kiittävät mahdollisuudesta lausua ja pitävät valtioneuvoston päätöstä huoltovarmuuden tavoitteista tärkeinä nykyisenkaltaisessa kansallisessa ja kansainvälisessä tilanteessa.

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Aluehallintovirastot yhtyvät luonnoksen lausumaan siitä, että huoltovarmuuden toimintakenttä on pidettävä selkeänä ja keskeistä on eri toimijoiden välinen vuorovaikutus paikallisella, alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Huoltovarmuuskeskuksen tehtäväksi määritellään julkisen sektorin ja elinkeinoelämän yhteistoiminnan kehittäminen huoltovarmuusasioissa. Vuorovaikutus paikallisen, alueellisen ja kansallisen tason välillä jää kuitenkin määrittelemättä. Siihen vain viitataan tekstissä useassa kohdassa.

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

3.1 Huoltovarmuuskriittinen infrastruktuuri

Luonnoksessa todetaan, että ”Huoltovarmuuskeskus yhdessä huoltovarmuusorganisaation kanssa tukee kriittisiä elinkeinoelämän yrityksiä varautumissuunnittelussa sekä edistää toimenpiteitä näiden kohteiden toiminnan turvaamisessa.” Laissa aluehallintovirastosta (896/2009) säädetään aluehallintoviraston tehtäväksi kuntien valmiussuunnittelun tukeminen, mikä on tulkittavissa osin päällekkäiseksi toiminnallisuudeksi edellä mainitun selonteon luonnoksen kirjauksen kanssa. Esimerkiksi kriittisen elinkeinoelämän kuntaomisteiset yritykset voivat kuulua osaksi kunnan emoyhtiön ohjaukseen (kuntakonserniin) ja siten osaksi kuntien valmiussuunnittelun tukemisen piiriin. Tästä syystä aluehallintovirastot pitävät tärkeänä, että yhteistyö aluehallintoviraston ja Huoltovarmuuskeskuksen kanssa on jatkossakin avointa ja sujuvaa, jotta tuen antamisen linjakuus on tukea tarvitsevan kannalta selkeää. Alueellisten ja paikallisten tukemistehtävien päällekkäisyyksiä toivotaan vältettävän kaikissa tilanteissa.

3.2 Digitaalinen yhteiskunta – Disinformaatio

Luonnoksen luvussa 3, kohdassa 3.2 Digitaalinen yhteiskunta, disinformaatio tuodaan esiin yhtenä näkökulmana, että on vahvistettava opettajien valmiuksia kasvattaa oppilaita kriittiseen medialukutaitoon sekä tietoisuuteen kyberriskeistä. Tämä on tärkeä kirjaus opetusalla ja on suotavaa, että näkökulmaa laajennetaan koskemaan kaikkia kasvatus- ja kouluyhteisöjä koko Suomessa, myös kattavasti sivistyspalvelujen toimijoita; jokaista lasten ja nuorten parissa työskentelevää ammattilaista. Ei riitä, että yksittäinen opettaja kiinnittää tähän huomiota, vaan tätä on tehtävä yhdessä, laajalla rintamalla ja tätä on myös johdettava. Kun kaikki sivistyspalveluiden toimijat ovat aktiivisesti mukana tässä työssä, sillä parannetaan ihmisten tietoisuutta ja lujitetaan yhteiskunnan resilienssiä. Vaikuttavuus syntyy yhdessä tehden ja tavoitteellisen toiminnan kautta.

Hyvin ylätasoinen tavoitteista on vielä pitkä matka vahvistaa konkreettisesti ja kattavasti kansalaisten kriittistä medialukutaitoa ja tietoisuutta kyberriskeistä.

3.4 Huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus

Aluehallintovirastot toteavat alaluvun kirjaukseen valtion aluehallinnon uudistuksesta, että alueellisen varautumisen koordinaatiotehtävän sijoittamisesta Elinvoimakeskuksiin ei ole päätetty. Alueellinen huoltovarmuus on osa alueellista kokonaisturvallisuutta, monialaisen ja poikkihallinnollisen tilannekuvan luomista sekä varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittamista. Aluehallintovirastot painottavat, että varautumisessa tulee olla varma jatkuvuudenhallinnasta vallitsevassa epävakaassa toimintaympäristössä. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan kyseinen tehtäväkokonaisuus ja vastuu alueellisesta varautumisesta ja sen johtamisesta tulisi osoittaa uudelle lupa-, ohjaus- ja valvontavirastolle. Näin turvataan vahva monialainen ja poikkihallinnollinen lähestymistapa keskeisiin kysymyksiin, yhteistoimintaan ja tukitoimiin alueilla.

Luonnoksessa todetaan, että ”Alueellisella ja paikallisella tasolla varautuminen sovitetaan yhteen hyvinvointialueiden kanssa.” Aluehallintovirastot toteuttavat laissa säädettyjä tehtäviään varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittamisen osalta. Aluehallintovirastossa pidetään tärkeänä, että hyvinvointialueiden kanssa tehtävässä varautumisen yhteensovittamisessa alueellisella ja paikallisella tasolla tehdään yhteistyötä päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Luonnoksessa todetaan myös, että ”Alueellinen varautumissuunnittelu kytketään tiiviimmin kansallisen tason huoltovarmuuden suunnitteluun ja ohjaamiseen. Alueellisissa varautumissuunnitelmissa tunnistetaan ja huomioidaan erilaisten alueiden erityispiirteet ja kolmannen sektorin toimijat.” Aluehallintovirastot pyytävät kiinnittämään huomiota asiakirjan teknisen tason termeihin siltä osin, että terminologia tulee selkeästi määritellyksi. Alueelliselle varautumissuunnittelulle ei ole selkeästi vakiintunutta määritelmää juuri muussa yhteydessä, kuin

sen substanssin sitoutuessa energiaverkkojen huoltovarmuuteen (sähkömarkkinalaki). Termin ”varautumissuunnitelman” sijaan suositetaan käytettäväksi ”valmiussuunnitelmaa”, ellei kyseessä ole edellisessä lauseessa todettu konteksti. Valmiutta ja varautumista ohjaavien termien osalta nojataan tässä yhteydessä Sanastokeskuksen ylläpitämään TEPA-termipankkiin (TEPA-termipankki, erikoisalojen sanastojen ja sanakirjojen kokoelma).

Aluehallintovirastot pyytävät kiinnittämään huomiota myös alueellisen varautumisen ja alueellisen huoltovarmuuden käsitteisiin. Käsitteet eivät ole toisilleen rinnasteisia ja ne on pidettävä erillään. Alueellinen huoltovarmuus on vain yksi osa alueellista varautumista.

Luonnoksen kappaleessa todetaan, että ”Kuntien mahdollisuuksia huolehtia huoltovarmuudesta kehitetään sekä kuntien välistä huoltovarmuusyhteistyötä edistetään.” Samoin, kuten aiemmissakin kohdissa, aluehallintovirastot korostavat yhteistyön tärkeyttä tukea antavien toimijoiden kesken kaikissa tilanteissa.

Aluehallintovirastot pyytävät myös huomioimaan kuntien ja hyvinvointialueiden itsehallinnollinen asema huoltovarmuuden tavoitteissa ja tehtävissä. Esimerkiksi kunnille voidaan antaa tehtäviä vain lainsäädännön kautta. Tässä yhteydessä olisi tarpeen tarkastella tavoitepäätösluonnoksen sanamuotoja siten, että kirjaukset olisivat enemmänkin suosituksia.

3.5 Huoltovarmuuden tilanneseuranta ja ennakointi

Luonnostekstissä todetaan, että ”Valtioneuvoston tilannekeskus ja Huoltovarmuuskeskus kehittävät yhteistyötään tilannekuvatyössä. Kattava tilannekuvatyö edellyttää riittävien tiedonsaantioikeuksien varmistamista tarvittaville viranomaistoimijoille.” Aluehallintovirastot toteuttavat varautumisen yhteensovittamisen tehtävää, jonka yhtenä osa-alueena on alueellisen tilannekuvan kerääminen Valtioneuvoston tilannekeskuksen antaman toimeksiannon perusteella. Aluehallintovirastoissa pidetään tärkeänä sitä, että tämänkaltaisessa tilannekuvatyössä saadaan sovitettua yhteen myös huoltovarmuuden tilannekuvaa siltä osin, kuin se on alueellisen tilannekuvan perusteella relevanttia.

Aluehallintovirastot alleviivaavat tarpeellisten tiedonsaantioikeuksien varmistamista viranomaistoimijoille kaikissa olosuhteissa, jotta koostettavat tilannekuvat alueellisella tasolla olisivat mahdollisimman oikeasuhtaisia ja -suuntaisia.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

4.8 Sosiaali- ja terveydenhuolto sekä sosiaaliturva

Aluehallintovirastot pyytävät huomioimaan tässä yhteydessä virastojen roolin sote-varautumisessa.

Aluehallintovirastojen Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualueiden keskeisin sote-varautumiseen liittyvä tehtävä on hyvinvointialueiden varautumisen ja valmiussuunnittelun valvonta sekä siihen liittyvä ohjaus. Soten varautumisen yhteensovittaminen ja valmiussuunnittelun ohjaus on järjestämislaissa ja varautumisasetuksessa annettu hyvinvointialueille (ml. ja erityisesti yliopistollista sairaalaa ylläpitävät hva:t), samoin tilannekuvan kerääminen ja jakaminen. Varautumisen valvonta on nostettu aluehallintovirastojen tulossopimuksessa vv. 2024–2027 yhdeksi strategiseksi painopisteeksi.

Luvun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet viimeinen kappale, jossa käsitellään laboratoriopalveluiden saatavuutta, jää aluehallintovirastojen näkökulmasta luvun kokonaisuuteen nähden irralliseksi.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

-

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

-

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Aluehallintovirastot näkevät tarpeelliseksi riittävän osaamispääoman säilyttämisen ja turvaamiseen kriittisissä huoltovarmuustoiminnoissa. Virastot ehdottavat, että tavoitepäätökseen laaditaan erillinen kappale, jossa käsitellään huoltovarmuuden varmistamista osaamisen näkökulmasta. Näin varmistetaan se, että meillä Suomessa säilyy myös riittävä osaaminen sellaisessa tuotannossa, joka on yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittistä.

Aluehallintovirastot esittävät ja korostavat, että selonteossa käsiteltäisiin laajemmin substanssitason terminologiaa. Keskeisimpien käsitteiden määrittely on tärkeää, jotta varautumisen, valmiuden ja turvallisuuden viranomaisilla, niihin liittyvillä muilla julkishallinnon toimijoilla sekä asiaan linkittyvillä tahoilla on yhtenäinen ymmärrys käsitelävistä aiheista.

Lopuksi aluehallintovirastot pyytävät huomioimaan, että kukin viranomainen toimii sille laissa säädettyjen tehtävien parissa ja oman toimivaltansa puitteissa. Laki ohjaa kunkin viranomaisen toimintaa ja on kaiken toiminnan taustalla. Aluehallintovirastot korostavat laissa säädetyn toimivallan raamien huomioimista.

Huoltovarmuuskeskukselle on laissa määrättyllä tavalla säädetyt tehtävät. Huoltovarmuuden tavoitteita tulisi tässä luonnoksessa tarkastella rajatusti toimivallan näkökulmasta.

Laki huoltovarmuuden turvaamisesta (18.12.1992/1390)

6 § (11.4.2008/225)

Huoltovarmuuskeskuksen tehtävänä on:

- 1) kehittää julkishallinnon ja elinkeinoelämän yhteistoimintaa huoltovarmuusasioissa;
- 2) varmistaa huoltovarmuuden kannalta elintärkeiden teknisten järjestelmien toimivuus;
- 3) turvata välttämätön tavara- ja palvelutuotanto sekä sotilaallista maanpuolustusta tukeva tuotanto;
- 4) hoitaa velvoite- ja turvavarastointia;
- 5) ylläpitää valtion varmuusvarastoissa materiaaleja, jotka ovat välttämättömiä 1 §:ssä tarkoitettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden täyttämiseksi; (16.2.2023/172)
- 6) hoitaa kansalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle kuuluvat tehtävät, joista säädetään toimista kaasun toimitusvarmuuden turvaamiseksi ja asetuksen (EU) N:o 994/2010 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2017/1938. (16.2.2023/172)

Muista huoltovarmuuden turvaamiseksi tarpeellisista Huoltovarmuuskeskuksen tehtävistä voidaan antaa säännökset valtioneuvoston asetuksella.

Kova Sirpa
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto - Aluehallintovirastot